

Скулиш Євген Деонізієвич –
перший заступник начальника Головного
Управління по боротьбі з корупцією та
організованою злочинністю Служби безпеки
України, кандидат юридичних наук, доцент

Корупція в Україні: основні напрями протидії в сучасних умовах

У статті розглядаються проблемні питання корупції як соціально-правового явища.

Корупція є однією з найактуальніших соціально-політичних проблем сучасності, вона не лише негативно впливає на темпи розвитку економіки держави, але й на систему державного управління та суспільні відносини у цілому. Те, що зовсім недавно здавалося неможливим, сьогодні стало реальністю – гучні корупційні скандали у вищих ешелонах влади, активне лобювання чиновниками нового переділу власності між вітчизняними та іноземними олігархами, дискредитація держави непрофесійними управлінськими рішеннями, що приймаються високопоставленими державними службовцями.

Сама природа корупції зумовлює значні складнощі при проведенні її економічного аналізу. Тому, у більшості робіт дискусія про корупцію в урядових колах стосувалася, в основному, політичних і нормативних аспектів цієї проблеми. Розглядалися, зокрема, питання щодо впливу корупції на довіру суспільства до демократичних інститутів, шляхів стимулювання державних службовців на служіння державі, а не заради задоволення власних інтересів.

Окремі дослідники акцентують увагу на проблемі визначення власне механізму корумпованих відносин, розуміючи механізм корупції як: а) двосторонню угоду, за якої особа, що перебуває на державній чи іншій службі, нелегально “продає” свої службові повноваження або послуги, засновані на авторитеті посади чи пов’язаних з ним можливостях, фізичним або юридичним особам, групам (у тому числі організованим злочинним формуванням), а “покупець” отримує можливість використати державну чи іншу структуру в своїх цілях: для збагачення, законодавчого оформлення привілеїв, ухилення від передбаченої законом відповідальності, соціального контролю і т. п.; б) вимагання службовцем хабара, додаткової винагороди; в) ініціативний, активний підкуп службовців, нерідко з одночасним сильним психологічним впливом на них. При цьому зазначається, що взаємовигідна двостороння угода є найбільш поширеним механізмом корупції. За даними деяких досліджень, вона обопільно простежується приблизно у половині всіх випадків хабарництва, частіше, ніж пряме вимагання хабара та ініціативний підкуп, які мають місце майже однаково [1–7].

Сучасне міжнародне кримінальне право не обмежує поняття корупції зловживанням державною владою, але включає неправомірні дії посадових осіб комерційних організацій, а також відносить до корупційних злочинів, окрім хабарництва, ряд злочинних діянь, пов’язаних зі зловживанням службовим становищем. Так Конвенція ООН проти корупції, що була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 31 жовтня 2003 року, всі види корупції класифікує за двома групами: корупція у публічному секторі та корупція у приватному секторі. У свою чергу, до числа корупційних злочинів у публічному секторі відносяться: підкуп національних посадовців; підкуп іноземних посадовців та посадових осіб міжнародних організацій; неправомірне привласнення, нецільове використання майна посадовою особою; зловживання впливом з корисливою метою; зловживання

службовим становищем; незаконне збагачення. Корупція у приватному секторі представлена двома діями: підкуп та незаконне заволодіння майном.

Вплив корупції на українське суспільство і державу має комплексний та системний характер, зокрема йдеться про соціальні, економічні, владні, політичні, та міжнародні аспекти цього впливу. Існування корупції призводить до того, що, фактично, у суспільстві функціонують дві соціальні підсистеми – офіційна та неофіційна: перша з яких дотримується правових і моральних норм, друга – використовує протиправні методи.

Співвідношення офіційної й неофіційної підсистем свідчить про надзвичайно небезпечну ситуацію, що склалася в державі. За оцінками, зробленими навіть на найвищому державному рівні, неофіційна підсистема, щонайменше, є не менш впливовою за масштабами, ніж офіційна.

Криміногенна ситуація, що складається в останнє десятиліття в Україні, характеризується, зокрема, небувалим поширенням корупційних проявів. Цей факт визнаний не лише фахівцями в галузі юриспруденції, а й на найвищому політичному рівні нашої країни, відображений у законодавчих актах, підкреслюється іноземними експертами. Більшість оцінок фактично зводяться до одного – Україна є державою з надзвичайно високим рівнем корупції, яка становить реальну загрозу її національній безпеці та конституційному ладу. Корупцію також визнають як загальну характерну рису нинішнього етапу розвитку України.

Статистика свідчить, що протягом 2006 року вчинено близько 17 тис. злочинів у сфері службової діяльності, що в 1,6 рази більше ніж у 2000 році та на 18 % більше, у порівнянні з 2004 роком (табл. 1).

Таблиця 1

Корупційні діяння кримінального характеру

Види злочинів		Зареєстровано злочинів за період						
		Р о к и						
		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Злочини проти власності		17 690	15 383	13 691	14 366	16 242	17 535	16 926
З них	Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем	13 289	10 322	7993	7307	7403	7442	7371
	у тому числі: у великих та в особливо великих розмірах	4663	3457	3019	2845	2512	2010	2218
Злочини у сфері службової діяльності		18 113	18 871	18 017	18 146	16 584	17 922	16 396
З них	зловживання владою або службовим становищем	6725	7947	7285	6827	5979	5834	4621
	перевищення владою або службових повноважень	х	972	1259	1448	1284	1537	1161
	хабарництво	2273	2304	2812	2980	3080	3660	3014
	службове підроблення	8063	х	х	5035	4712	5372	7600

Важливим кроком у боротьбі з корупцією став Закон України “Про боротьбу з корупцією”. Основною метою даного Закону є попередження корупційних діянь чи

інших правопорушень, пов'язаних з корупцією, якщо вони не мають складу злочину, та встановлення за них адміністративної відповідальності.

Закон уперше визначив поняття корупції і корупційних діянь та заклав основу для створення нормативної бази з питань подальшої боротьби з корупцією. Проте, як свідчить більш як десятирічна практика, даний Закон не відповідає вимогам сьогодення і змінити ситуацію на краще в країні не вдалося. Більше того, масштаби корупції не зменшуються, її дії поширилися фактично на весь державний апарат, що підтверджується наведеними статистичними даними (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка виявлення корупційних діянь (2000–2006 рр.)

Показники	Р о к и						
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Направлено до суду адмінматеріалів про корупційні діяння	6072	7072	6085	4918	4411	6111	5862
Кількість протоколів, по яких судом прийнято рішення про притягнення до адміністративної відповідальності (оштрафовано), у тому числі:	X	X	5318	4318	3951	5260	5223
– державних службовців	X	X	3459	1644	1574	2107	2222
з них: 5–7 категорії	X	X	3335	1562	1459	1596	1545
– службових осіб місцевого самоврядування	X	X	X	1039	1051	1095	1029
– депутатів усіх рівнів	X	X	151	61	52	38	83
– військових посадових осіб	X	X	603	396	347	428	414
– працівників ОВС	X	X	X	88	180	271	377
– працівників ДПА	X	X	X	199	182	209	321
– про закриття справ	X	X	1293	1237	887	1284	1011

Виходячи із виключної небезпечності та системності суспільного явища, яким виступає корупція протидія їй повинна носити комплексний характер і виходити з всебічної підтримки громадських інститутів держави. Однак, самостійною проблемою є виявлення самого факту корупції. Якщо корупція виникає там, де формальні правила відсутні, то її критерієм виступає лише суспільна думка. Якщо немає можливості точно ідентифікувати факт корупції згідно з діючим законодавством, то залишається лише говорити про порушення етичних норм та моральний осуд того чи іншого вчинку державного чиновника. Поки формальний закон абсолютно чітко не визначить специфічні норми поведінки державного службовця, які є незаконними, такі дії не можна кваліфікувати як корупцію.

Насамперед, мова йде про суттєве вдосконалення національного антикорупційного законодавства – успішна протидія корупції повинна мати відповідне правове забезпечення. Сьогодні нормативно-правова база у вказаній сфері нараховує більше 100 законів, указів та розпоряджень Президента України, постанов Кабінету Міністрів, галузевих нормативних документів. Разом з тим, вона має значні вади та потребує доопрацювання. Так, незважаючи на те, що корупція становить небезпеку національним інтересам України, а завдання боротьби з цим явищем розглядається як одне з найактуальніших, у чинному законодавстві поняття кримінально караного корупційного діяння до цього часу відсутнє взагалі. Як наслідок, за корупційні дії державних службовців, відповідно до Закону України “Про боротьбу з корупцією”, передбачено лише адміністративну відповідальність, яка не завжди адекватна вчиненому або завданій шкоді. Встановлений розмір

матеріальної відповідальності не спроможний запобігти правопорушенню, бо вигода часто набагато перевищує розмір штрафу.

Як свідчить аналіз судової практики, має місце стійка тенденція пом'якшення покарань, уникнення застосування норм Закону України "Про боротьбу з корупцією" шляхом використання загальних положень Кодексу України про адміністративні правопорушення, які передбачають звільнення від покарання, застосування попередження тощо. Норми, що покликані забезпечити обов'язкове застосування таких важливих і найбільш превентивно значущих санкцій, як звільнення правопорушника від займаної посади та заборону протягом певного терміну займати посади в державних органах та їх апаратах, до цього часу не відновлені. Окремі зміни та доповнення, внесені 12 вересня 2002 року до Закону України "Про боротьбу з корупцією" вкрай негативно вплинули на ефективність його застосування. Зокрема, зняття відповідальності посадовців за корупційні діяння у вигляді позбавлення права перебування на посадах державної служби, практично звело нанівець роботу правоохоронних органів. Практично не працює норма щодо інформування керівниками міністерств та відомств правоохоронних органів про вчинені їх підлеглими правопорушення.

Тобто, вказаний Закон України, на жаль, не можна розглядати як дієвий правовий інструмент протидії корупції. Це стосується і низки інших нормативно-правових актів.

Одним із головних чинників успішного проведення роботи з вдосконалення антикорупційного законодавства є чітке визначення орієнтирів та правових стандартів, яким воно повинно відповідати. Це надасть можливість впорядкувати нормотворчу діяльність державних органів, забезпечити її системний характер та спрямованість на досягнення конкретних кінцевих результатів.

Зважаючи на стратегічний політичний вибір України щодо зближення з Європейським Союзом, прийняті Президентом, Парламентом та Урядом України рішення, при формуванні вітчизняного правового поля боротьби з корупцією в якості такого орієнтиру необхідно розглядати Страсбурзькі конвенції Ради Європи про корупцію в контексті кримінального і цивільного права, а також Конвенцію ООН проти корупції.

З урахуванням викладеного, на сьогодні, на наш погляд, основна увага повинна приділятися імплементації норм вказаних конвенцій в українське правове поле, його гармонізації з міжнародними правовими стандартами. Це, перш за все, передбачає:

- законодавче закріплення поняття "корупція" і "корупційне діяння", як кримінально караних правопорушень, та визначення їх чіткого переліку;
- визначення нормативно-правовими засобами повноважень органів державної влади, юридичних осіб та громадських організацій у сфері боротьби з корупцією з чітким розмежуванням їх компетенції;
- запровадження у вітчизняному законодавстві інституту кримінальної відповідальності юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень;
- впровадження в практику проведення кримінологічної експертизи проектів законів та інших нормативно-правових актів (у т. ч. відомчих) на предмет оцінки їх антикорупційного спрямування;
- розробку та запровадження механізму обов'язкового беззаперечного відшкодування державою збитків, у тому числі необґрунтованих втрат, заподіяних громадянину внаслідок неправильного застосування, невиконання чи неналежного виконання службовими особами норм чинного законодавства.

Слід зазначити, що ця робота проводиться вже тривалий час. Зокрема, Міністерством юстиції України за участю інших державних органів, у тому числі Служби безпеки, розроблено низку законопроектів, серед яких – проекти законів "Про засади запобігання та протидії корупції", "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення", "Про відповідальність юридичних осіб за корупційні правопорушення", "Про

державну службу” (нова редакція), “Кодекс доброчесної поведінки осіб, уповноважених на виконання функцій держави” та інші.

Окремо необхідно відмітити проект Закону України “Про засади запобігання та протидії корупції”, розроблений у зв’язку з підписанням Україною 12 грудня 2003 року Конвенції ООН проти корупції. Хоча він підлягав критиці з боку окремих експертів, його концептуальний підхід має на меті саме комплексне вирішення питань боротьби з корупцією. Основним його завданням є визначення єдиного розуміння сутності корупції, різновидів її проявів та напрямів законодавчого врегулювання юридичної відповідальності за вчинення корупційних діянь. Вказаним законопроектом також вперше на законодавчому рівні окреслено роль громадськості у запобіганні та протидії корупції [8].

Безумовно, імплементація положень конвенцій повинна здійснюватись послідовно та обережно, органічно поєднуючи національне законодавство з міжнародним. Бажано також, щоб ця робота, хоча б у межах органів виконавчої влади, була впорядкованою та, задля уникнення дублювання, направлялась, так би мовити, з одного центру.

Не менш важливою складовою в системі антикорупційних заходів має стати значне зростання ефективності та прозорості державної служби, що зумовить підвищення довіри громадян до державної влади, забезпечення більшої відкритості владних інститутів, покращання якісного рівня кадрового складу державної служби, створення умов для запобігання корупційним проявам в органах влади та управління. Для цього необхідно:

- створення прозорої системи найму та просування по службі державних службовців, яка могла б гарантувати високий рівень їх професіоналізму, забезпечити справедливу та адекватну оплату праці, дозволила б уникнути негативних проявів протегування, клановості та сімейності;

- оптимізація чисельності державних структур шляхом проведення адміністративної реформи з метою уникнення паралелізму в роботі, зниження числа контролюючих та наглядових інстанцій;

- введення в дію кодексів поведінки та професійної етики державних службовців, працівників правоохоронних і контролюючих органів, суддів;

- удосконалення механізму контролю за достовірністю декларування державними службовцями своїх доходів, запровадження ефективного механізму контролю за видатками осіб, уповноважених на виконання функцій держави, забезпечення реальних правових наслідків неправдивого декларування з урахуванням розміру прихованих надходжень;

- обмеження сфери застосування дозвільних процедур, їх спрощення, мінімізації контактів чиновника з громадянами, широке використання мережі Інтернет;

- формування єдиної міжвідомчої комп’ютерної інформаційної системи для обліку відомостей щодо фактів корупції та корупційних діянь, з правом доступу до неї усіх правоохоронних органів та Голодержслужби.

Слід враховувати, що кожній сфері державного управління притаманні певна специфіка, структура корупційних проявів та методи їх вчинення, що обумовлює необхідність розробки специфічних заходів із запобігання правопорушенням. Головним при цьому повинно бути запровадження жорстких процедур, які дозволили б чітко розмежувати компетенцію чиновників (функції прийняття рішень, їх реалізації та контролю), звзвити можливості прийняття посадовими особами відповідальних рішень на особистий розсуд, часто керуючись так званим “відомчим праворозумінням”, запровадити чіткий порядок взаємодії чиновників та громадян чи юридичних осіб, зробити прозорими механізми прийняття рішень.

Нагальною необхідністю для України є вжиття заходів щодо відокремлення бізнесу від влади. Цьому сприятиме, зокрема:

– вдосконалення системи контролю за використанням державного майна з метою недопущення фактів прихованого одержання прибутків державними службовцями або за їх сприяння іншими особами чи угрупованнями за рахунок операцій з державною власністю;

– запровадження порядку передачі членами Кабінету Міністрів України, керівниками центральних органів виконавчої влади, головами місцевих адміністрацій та їх заступниками на час перебування на своїх посадах у довірче управління під гарантії держави належні їм частки (пакети) акцій у статутному капіталі суб'єктів господарювання;

– з метою запобігання протиправному лобіюванню державними службовцями інтересів комерційних структур впровадження принципів гласності та конкурсності у систему державних замовлень, механізми приватизації, оренди державного майна тощо;

– продовження впровадження дієвої системи економічних та фінансових засобів контролю та протидії легалізації коштів злочинного походження;

– впровадження спрощеної процедури тимчасового усунення державних службовців, підозрюваних у корупційній діяльності, від виконання службових обов'язків на період проведення перевірки або судового розгляду;

– впровадження процедури публічного декларування доходів і видатків посадовців органів державної влади, механізмів обов'язкової перевірки (у 3-х місячний термін) наданих відомостей правоохоронними органами, у тому числі за участю представників громадських організацій антикорупційної спрямованості та ЗМІ.

Важливим чинником плідної боротьби з корупцією є наявність ефективної судової системи.

Незалежна судова система, яка гарантує громадянам захист їх прав та свобод, є одним із стовпів правової, демократичної держави. Її важливість складно переоцінити. При наявності ефективного правосуддя багато проблем суспільного життя поступово могли б вирішитись, як кажуть, “самі собою”.

На жаль, корупція в Україні, поширюючись, не обминула і судові органи, що підтверджується численними фактами зловживань у середовищі “служителів Феміди”, які систематично викриваються Службою безпеки України. Все це вкрай негативно позначається на ефективності функціонування судової системи і боротьби з корупцією та організованою злочинністю.

Аналіз практики розгляду в судах адміністративних протоколів, складених на виконання вимог Закону України “Про боротьбу з корупцією”, як вже зазначалося, свідчить про упереджене ставлення, а іноді й ігнорування деякими суддями положень антикорупційного законодавства, що призводить до необґрунтованого звільнення суб'єктів корупції, зокрема, посадовців вищої ланки органів місцевої влади, від відповідальності. Часто адміністративні провадження за надуманими підставами припиняються судами за нібито відсутністю складу правопорушення, повертаються для дооформлення, внаслідок чого добігають строки притягнення до відповідальності, або матеріали передаються на розгляд адміністрацій за місцем роботи правопорушників.

Однією з головних проблем функціонування органів судочинства в Україні є корпоративність та перебування суддів поза контролем з боку інших гілок державної влади, правоохоронних органів та громадськості. Зазначене значною мірою обумовлено специфікою діяльності суддівського корпусу, особливим статусом суддів, який стає прикриттям зловживань деяких з них.

Локалізувати вказані негативні прояви дозволить реалізація наступних заходів:

– при призначеннях голів суду та їх заступників передбачити висунення їх кандидатур за ініціативою зборів колективу суду;

- запровадження конкурсних засад та принципів прозорості підбору суддів з метою залучення до органів судової влади найбільш професійно придатних фахівців, з широким обговоренням кандидатур у ЗМІ та за участю громадськості;

- створення доступної для громадян електронної бази судових рішень;

- запровадження декларування активів представників судової влади (включаючи володіння і розпорядження капіталом, нерухомим майном, участь у підприємницькій діяльності, отримання подарунків, нагород, спадщини або займу);

- у рамках оптимізації судової системи України створити окремий підрозділ з числа найбільш досвідчених суддів, наділити їх повноваженнями щодо здійснення контролю за дотриманням суддями чинного законодавства в процесі розгляду справ та при винесенні судових рішень, з правом ініціювання питання щодо порушників, відсторонення від виконання службових обов'язків тих суддів, які неодноразово (2–3 рази) допустили порушення закону, для проходження додаткової професійної підготовки (навчання на курсах перепідготовки, здача заліків тощо);

- обмежити вплив голови суду на розподіл справ для розгляду тими чи іншими суддями (наприклад справи можуть розподілятися за жеребкуванням або в алфавітному порядку);

- переглянути повноваження кваліфікаційних комісій суддів щодо наділення їх повноваженнями відправлення у відставку суддів за грубі дисциплінарні чи корупційні проступки та чітко визначити окремим законом повноваження кваліфікаційних комісій суддів, зокрема, надати їм можливість позбавляти статусу суддів;

- підвищення матеріально-технічного забезпечення судів.

Актуальною залишається необхідність підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів. Разом з цим, у питаннях протидії корупції не можна покладатись виключно на силові методи, які дають лише частковий та тимчасовий результат. Робота правоохоронних відомств має на меті вирішення локальних завдань щодо виявлення та безпосереднього притягнення до відповідальності осіб, які вчинили корупційні діяння. Разом з тим, вона залишається важливим компонентом загальнодержавної антикорупційної стратегії, має бути більш ефективною та відповідати умовам сьогодення. Серед заходів, які б дозволили це зробити, можна назвати наступні:

- визначення на законодавчому рівні логічної організаційної структури органів боротьби з корупцією, з чітким розподілом функцій та повноважень (органи прокуратури, МВС, СБУ, відповідні міністерства та відомства); при цьому кількість органів, наділених спеціальними повноваженнями в сфері боротьби з корупцією повинна бути обмеженою;

- зосередження зусиль, перш за все, на протидії корупційним проявам з боку високопоставлених посадових осіб, викриття корупційних мереж;

- більш широке застосування комплексного підходу, що базується на глибокому аналізі криміногенної ситуації, нових формах та методах оперативно-розшукової діяльності, які надають їй наступального характеру;

- зміна критеріїв оцінки ефективності роботи слідчих та спеціальних підрозділів по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю з кількісних показників на якість отриманих результатів та змістовність антикорупційних заходів;

- забезпечення своєчасного реагування на повідомлення контролюючих органів, громадян і засобів масової інформації про корупційні діяння та інші протиправні дії посадових осіб органів державної влади та управління;

- розширення міжнародного співробітництва з питань боротьби з корупцією (прискорення підготовки і підписання міждержавних (міжвідомчих) угод щодо правових відносин та правової допомоги); поліпшення практичної взаємодії оперативних підрозділів;

– удосконалення професійного відбору, підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів правоохоронних органів шляхом розробки та запровадження відповідних методик відбору.

Сьогодні жваво обговорюється питання, чи потрібно здійснювати реформування правоохоронної системи України, в якому напрямі, що це дасть для окремого громадянина та держави в цілому?

Поза сумнівів, таке реформування є необхідним. І ми усвідомлюємо, що зволікання у цьому може мати значні негативні наслідки для всього суспільства та затримає рух до становлення України як правової, демократичної держави. Головною метою реформи повинно стати створення в країні дієвої організаційної структури органів боротьби з корупцією з чітким розподілом їх функцій та повноважень. Важливо, щоб був орган, який виконуватиме координуючу роль, буде ведучим у питаннях протидії корупції та службовим злочинам. Не обов'язково це повинна бути Служба безпеки чи Міністерство внутрішніх справ. Можливо, доцільно навіть створити незалежний державний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом. Заснування такого спеціалізованого відомства дозволить зосередити усі напрями антикорупційної діяльності в рамках однієї інституції, чітко визначити відповідальність органу та його керівника за стан справ з цього питання, забезпечити реальну можливість проводити незалежні розслідування та усунути нездорову конкуренцію і дублювання в роботі різних правоохоронних органів, що підтверджується досвідом інших країн.

Вбачається за доцільне створити такий окремий орган з координації спільних дій державних інституцій, громадських організацій, ЗМІ тощо при Секретаріаті Президента України чи Кабінеті Міністрів України. До його основних функцій потрібно віднести:

– налагодження дієвої взаємодії зацікавлених відомств, громадських інституцій й широких верств населення для досягнення кінцевої мети;

– узагальнення світової та національної практики антикорупційної діяльності, розробка методичних матеріалів, поширення позитивного досвіду, напрацювання пропозицій і рекомендацій щодо удосконалення цієї роботи;

– аналіз міжнародних та національних нормативно-правових актів, що діють у цій сфері, та особливостей їх практичного застосування, внесення відповідних пропозицій;

– оперативне реагування на зміни в обстановці, забезпечення внесення коректив у тактику, форми та методи антикорупційної діяльності.

Необхідною умовою також є широке залучення суспільства до активної участі у протидії корупції, попередженні корупційних проявів. Серед першочергових завдань на цьому напрямі можна виділити:

– підвищення уваги до правової освіти громадян, формування антикорупційної свідомості, розширення обізнаності громадськості стосовно діяльності органів влади і управління, механізмів прийняття рішень. Цю мету можна досягти шляхом розробки та впровадження антикорупційних навчальних програм у загальноосвітніх школах та вищих навчальних закладах. Спеціальні антикорупційні курси мають бути створені в університетах та коледжах, що пропонують спеціальності, найбільш піддані корупції. Антикорупційна просвіта повинна стати невід'ємною частиною громадської освітньої системи (при цьому основні зусилля потрібно докладати саме в регіонах);

– продовження роботи зі створення умов для здійснення контролю з боку громадянського суспільства за діяльністю державних інституцій, ходом та результатами виконання державних програм, використанням бюджетних коштів тощо;

– з метою залучення громадян для інформування органів влади про корупційні злочини, запровадити в правоохоронних органах на всіх рівнях так звані “гарячі лінії”, забезпечити розвиток прямого зв'язку між суспільством та антикорупційними

органами через Інтернет. Запровадити систематичну звітність перед громадськістю (в т. ч. через ЗМІ) кожного суб'єкта боротьби з корупцією про результати перевірки отриманої інформації – створення ефективних організаційних і правових засад для врахування громадської думки у процесі підготовки та реалізації тих чи інших державних рішень;

– вдосконалення механізмів співробітництва державних структур з громадськими організаціями, профспілками, представниками приватного бізнесу тощо. З урахуванням наявності у державі значної кількості громадських організацій антикорупційної спрямованості, створити громадську антикорупційну наглядову раду, яка б об'єднала представників цих організацій, досвідчених фахівців у галузі права, у роботі якої на громадських засадах брали б участь уповноважені керівники правоохоронних органів. Основним завданням цієї ради має бути координація діяльності зазначених громадських організацій;

– забезпечення свободи діяльності засобів масової інформації, їх доступу до відомостей щодо профілактики та боротьби з корупцією, можливостей доведення до громадськості інформації стосовно корупційних проявів в органах державної влади та управління. Усунення перешкод для проведення журналістських розслідувань як одного з ефективних заходів щодо виявлення корупційних проявів, на підставі яких правоохоронним органам вживати відповідних заходів реагування, з подальшим інформуванням широкої громадськості.

Таким чином, якщо звернутися до оцінки перспектив успішної боротьби з корупцією в Україні, то вони на сьогодні залишаються досить невизначеними. Головною причиною цього, на нашу думку, є актуалізація проблем політичної та соціально-економічної трансформації українського суспільства. Проблему корупції не можливо вирішити лише силовими методами апріорі, вона вимагає системного комплексного підходу виключно у контексті позитивних соціальних і економічних змін у державі.

Список використаних джерел

1. *Адміністративно-правові заходи боротьби з корупцією в Україні*: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / С.С. Рогульський; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2005. – 19 с.
2. *Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії)* / М.І. Мельник. – К.: Юрид. думка, 2004. – 400 с.
3. *Корупція в Україні* / М.І. Камлик, Є.В. Невмержицький. – К.: Знання, 1998. – 186 с.
4. *Корупція і національна безпека*: Навч. посіб./ Є.В. Невмержицький, Ф.П. Шульженко; Київ. держ. лінгв. ун-т, Гуманіт. ін-т. – К., 2000. – 194 с.
5. *Корупція по-українськи (сутність, стан, проблеми)*: Моногр. / О.Я. Прохоренко; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К., 2005. – 166 с. – Бібліогр.: с. 141–159.
6. *Корупція у суспільстві, що трансформується* / А. Бова // Політ. менеджмент. – 2006. – № 3. – С. 141–152.
7. *Корупція як предмет історико-правового дослідження* / О.М. Михальченко // Держава і право. Юрид. і політ. науки: Зб. наук. пр. – 2002. – Вип. 17. – С. 396–401.
8. *Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 року*, ратифікована Законом України від 18.10.2006 р. № 251-V.

The article is devoted to the problems of corruption as a social-legal phenomenon.